

PRVI TAKTIČNI RAZHOD
SLOVENSКИH POLITIKOV
V TAAFFE-WINKLERJEVI DOBI*

Dušan Kermavner

Iz prvih let Taaffejeve ere navajamo dodatno »ilustrativno« gradivo o takratnem političnem položaju, ko »so se Slovenci po desetih (prav: sedmih) letih nemške birokratične tiranije oddahnili« (France Koblar: Simon Gregorčič, njegov čas, življenje in delo, Ljubljana 1962, str. 112). V Prijateljevem prikazu, ki je v mnogih pogledih prav bogat, namreč vendarle manjkajo zadostni poudarki, ki bi bili preprečili, da se ne bi bila v Prijateljevi »šoli« utrdila legenda o nekakšnem dvojnem sprejemu Taaffejevega režima pri liberalnih Slovencih. Nazadnje izraženo najdemo to legendo v predstavi, kakor da se je bilo takrat »treba odločiti mlajšemu [?] liberalnemu [?] rodu, ali pojde za vladno politiko ali ohrani [?] dosledno in radikalno idejo narodne suverenosti [? odkod pride ta ideja sem?]*«*, in kakor da bi bilo šlo pri — vsesplošni, kakor vidimo iz celotnega gradiva! — odločitvi »za vladno politiko« za nekakšen odmik od »radikalnega in demokratičnega Jurčiča«, ki je umrl spomladi 1881 — po poldrugem letu Taaffejeve ere, v katerem pa se ni prav nič odmikal od splošne slovenske politike! — in ki mu v tistem trenutku ni ostal ali vstal v njegovi frakciji noben »njemu [idejno] enak naslednik« (vsi ti navedki so iz istega dela Fr. Koblarja, prav tam). Tu gre za tako zelo razširjeno aprioristično predstavo, kakor da bi bila liberalna frakcija sploh že kot »narodno radikalna« po značaju nujno gojila več nezadovoljstva s tako bornimi slovenskimi dosežki tudi v prvih letih Taaffejeve vlade, kakor je to mogla konservativna frakcija. Da pokažemo neosnovanost te legende, se moramo ustaviti pri takratnih taktičnih navzkrižjih med slovenskimi politiki.

Sem spada najprej neko bolj obrobno taktično nasprotstvo, ki ga je Prijatelj v svoji preveliki osredotočenosti na dogajanje v središču Kranjske, v Ljubljani, prezrl kot — primorsko provincialno, ne da bi se bil zavedal, kako s tem odmetuje prav odlično gradivo, ki utegne močno prispevati k pravilnemu razumevanju docela »taaffejevskega« razpona takratne slovenske politike.

* Sestavek iz političnozgodovinskih opomb k V. knjigi Ivana Prijatelja *Slovenske kulturnopolitične in slovsstvene zgodovine*, ki bo predvidoma izšla konec leta 1965.

S Primorskega je bil leta 1879 odšel tržaškimi slovenskim narodnjakom bolj naklonjeni namestnik baron Pino, katerega je nadomestil dotedanji ustavovorni minister baron Pretis (pogosto zapisan Depretis, s celim imenom Sisinio de Pretis-Cagnodo), ki nikakor ni prikrival, da so mu Italijani bolj pri srcu in da primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov ne misli »pestovati«. Po »vseslovenski« logiki bi morala Taaffejeva vlada prav tako, kakor je poslala na Kranjsko za predsednika Winklerja, najti tudi drugega namestnika za Primorsko, ki bi bil bolj naklonjen enakopravnosti Slovencev in Hrvatov z Italijani, kakor pa je bil ta Depretis. A vlada se je ravno tega držala, ker ni hotela odbiti političnih predstavnikov primorskih Italijanov; vsi napadi slovenskih poslancev v dunajski zbornici na Depretisa so bili brez učinka in prav tako bi bila ostala brez njega tudi »ostra« opozicija slovenskega narodnjaškega vodstva v Trstu proti Depretisu, le da je ni bilo, ker to vodstvo ni hotelo kvariti znosnih odnosov z namestništvom. To vedenje pa mu je štela v zlo predvsem goriška »Soča«, ki je tržaški »Edinosti« zamerila že podpiranje nasprotnega kandidata dr. Josipa Abrama proti dr. Josipu Tonkliju pri volitvah državnozbornskega poslanca po odstopu Andreja Winklerja leta 1880. Nekoliko pozneje pa je poglobitni tržaški dopisnik »Slovenskega Naroda«, profesor Janez Jesenko, ki se je bil ostro osebno razšel z urednikom »Edinosti« Viktorjem Dolencem, začel očitati vodstvu društva in lista »Edinost« razne spodrsaljaje in neuspehe, med drugim zlasti tudi »trdovratno molčanje« takrat. »ko so razne občine sežanskega glavarstva politične burke uganjale in gospodu Depretisu, najhujšemu sovražniku slovanske narodnosti na Primorskem, podeljevale častno občanstvo, pošiljale zapužnice in deputacije« (Slovenski Narod št. 170 z dne 29. julija 1881), češ: »Kdor se toliko spozabi, da najhujšim nasprotnikom naših narodnih želja in narodnih teženj podeljuje občanske časti, vreden je biti podlaga tujčevi peti« (št. 192 z dne 25. avgusta 1881). »Edinost« je ugotovila (št. 17 z dne 27. aprila 1881): »Očita se nam in društvu, katerega zastopamo, da smo preveč bojazljivi, da se bojimo naši deželni vladi in nje načelnikom nasprotovati in še družega več.« Opravičevala je povabitev namestnika Depretisa na predpustno društveno prireditev kot vljudnostno dejanje. Trdila je, da ni nikoli odobraval imenovanj namestnika za častnega občana kraških občin po pobudi sežanskega župana Mahorčiča, a da iz tehtnih razlogov ni napadala kraških županov: »Težavno je narodno delovanje na Primorskem prav zaradi oportunistva mnogih vplivnih mož, ki so manj ali več narodnjaki, ali predvsem gledajo na gmotne koristi. Mi teh mož ne branimo, ne zagovarjamo njih načel, a napadamo jih tudi ne... ker tu in tam je

treba vendar tudi računati s temi faktorji; hudi napadi pa bi te ljudi kar v največjo opozicijo pritisnoli.« Vsa očitanja je »Edinost« zavračala in poudarjala (št. 41 z dne 12. oktobra 1881), da »je naše stališče popolnoma neodvisno... in akoprem nismo kraških županov tako strastno napadali kakor ‚Soča‘, vendar še vedno mislimo, da smo neodvisnejši nego naša nasprotnica«. Leto dni zatem je prišlo do nove hujše praske med Franom Podgornikom kot urednikom »Soče« (v letih 1880—1882) in Dolencem v »Edinosti« po slavnosti blagoslovljenja zastave tržaškega »Delavskega podpornega društva« dne 24. septembra 1882. Za »kumico« tej zastavi sta bila izprosila poslanec Nabergoj in Viktor Dolenc pri Depretisu soprogo prestolonaslednika Rudolfa, belgijsko princeso Šefanijo. »Soča« je v svojem poročilu o slavnosti zlasti podčrtala Nabergojevo zdravico Depretisu, kateremu je bil že prej na istem banketu nazdravil drug rodoljub. Podgornik je 15 let pozneje v spominskem članku »‚Soča‘ leta 1880—1882« (Soča št. 15 z dne 10. aprila 1896) gotovo iz ozira na tedaj še živečega Nabergoja zgodbo spremenil tako, kakor da bi bilo šlo za Dolenčevo zdravico Depretisu. Leta 1882 je »Soča« v svoji polemiki navedla naslednji odstavek iz pisma nekega odbornika društva »Edinost«: »Proti vladi v Trstu pa nam ni javno delati, ker škodovali bi si neizmerno, in bi nas policija, ko nekdanj, hudo nadzorovala ter naše društvo stiskala: tako pa imamo še vendar precejšnjo prostost in tudi vpliv.« »Soča« je menila, da tako »‚Edinost‘ nastopa za svoje ožje interese v smislu, katerega smo mi v interesu vseh primorskih Slovencev vselej odločno grajali«. Podgornik je leta 1896 v omenjenem spominskem članku sodil, da so »Soča« in njeni dopisniki »obsojali tedaj kvarljivi in uslužni vladni oportunizem ‚Edinosti‘«. Oznako »vladni oportunizem« pa je treba najprej uporabiti za vso »taaffejevsko« politiko slovenskih poslancev na Dunaju, med njimi prav tako dr. Josipa Tonklija, čigar glasilo je bila »Soča« tudi takrat, ko jo je urejal Podgornik. Med »Sočo« in »Edinostjo« je bila sporna le »uslužnost« do Depretisa, s čigar trdnostjo sta računala Nabergoj in Dolenc ter se mu zaradi tega nista hotela zameriti. Razlike med — v tem primeru bolj osebno kakor politično — sprtimi politikami so bile dosti manjše, kakor pa bi rada videla neodgovorna nagnjenost k legendam o nekem — neobstoječem — radikalizmu-neoportunizmu, ki bi bila takoj pripravljena razglasiti takratno »Sočo« za — radikalno glasilo!

Ko je Karel Klun zaključil svoj zadnji govor na zasedanju kranjskega deželnega zbora leta 1880 s klicem nemško-nemškutarski večini: »Na nigdaršnje svidanje v tej sestavi!«, je izrazil odločitev vseh slovenskih deželnih poslancev, da ne nameravajo dovoliti še enkrat rav-

nati s seboj kot z manjšino v tej domala čisto slovenski deželi. Že v začetku tistega zasedanja, dne 8. junija 1880, so izjavili, da se samo iz »patriotske dolžnosti — potrpežljivo udeleže še tega zasedanja«, a nobena več. A njihovo pričakovanje, da bo Taaffejeva vlada ta deželni zbor razpustila, se ni izpolnilo. Dne 14. julija 1881 so se sešli slovenski deželnozborski poslanci na tajno sejo pod predsedstvom dr. Janeza Bleiweisa: v njegovi zupščini se je ohranil zapisnik te seje. Bleiweis je najprej izjavil: »Prosili smo za razpust, lani smo šli vladi na korist v zbor, letos pa zahteva čast, da se ga več ne udeležimo«, in pritrdili so mu vsi po vrsti, začenši z Luko Svetcem, ki je omenil, »da vsak volilec vpraša, boste li še šli v zbor«, in z dr. Josipom Vošnjakom, na čigar predlog so poslanci soglasno sklenili, da ne pojdejo več v ta zbor, da po Bleiweisu naprosijo Winklerja, naj znova dunajski vladi priporoči njegov razpust, in pa, da bodo v primeru, če bi ga vlada vendarle še sklicala, na dan, ko bi se začelo zasedanje, odložili svoje deželnozborske mandate. Ko bi ta sklep ne bil ostal »tajen«, nemara sploh ne bi bilo mogoče ali pa bi vsaj bilo dosti teže mesec dni pozneje sprožiti njegovo razveljavljenje. Tako pa so se nepričakovano mnenja »pri Slovencih [kranjskih deželnih poslancih] [raz]delila o tem, ali pojdejo ali ne pojdejo« v deželni zbor; ob tej pravilni informaciji pa je Prijatelj s pristavkom: »kolikor bolj so se na obzorju črtali obrisi dveh narodnih strank«, usmeril bralca k predstavi o neki takrat napredujoči strankarski diferenciaciji, o kakršni pa tako rekoč nikjer ni ne duha ne sluha razen v tem spornem taktičnem vprašanju o udeležbi ali neudeležbi pri tem deželnozborskem zasedanju! Prijatelja je k tej formulaciji zavedla okolnost, da se je razpoka pokazala ravno med obema frakcijama v narodni stranki, med »Slovenčevo« - »Noviško« z Bleiweisom in Klunom, ki je vztrajala pri sklepu o neudeležbi in potemtakem zavzemala »odločnejše«, »ponosnejše«, »radikalnejše« stališče, in »Narodovo«, ki je bila na Winklerjevo prigovarjanje za vstop v zbor in je torej bila »mehkejša«, »pohlevnejša«, »spravljivejša«, »oportunska« ali bolj winklerjevska od prve! Ta »prizor za bogove« si velja ogledati nekoliko bolj, kakor pa ga je posredoval Prijatelj, ker izredno dobro osvetljuje položaj v slovenskem političnem središču po Jurčičevi smrti in tik pred Bleiweisovo ter nam tako silno olajšuje pravilno razumevanje nadaljnjega razvoja slovenske politike v Taaffejevem času.

Ne moremo se ogniti vtisu, da je že imel ta taktični razhod pred očmi tisti uvodničar, ki je v »Slovenskem Narodu« (št. 176 z dne 5. avgusta 1881) sprožil pravo tirado proti — »domačim‘ preprirom«, čeprav je priznal, da gre »le za male prepire, v katerih ne gre za imenitna

načela, niti za važna vprašanja«, in jih je označil kot »prikazen, ki se pri nas vselej vrača, kadar nekoliko miruje boj zoper vnanjega sovraga«. Res »dozdanje male praske bi uprav ne zaslužile, da o njih spregovorimo posebej, toda izkustvo nas uči, da je pri nas mnogokrat treba le prav majhnega, neznatnega vzroka, in takoj se mej narodom osnujejo „stranke“«. Vendar se je tudi majhnih prepиров »treba ogibati kolikor moči, ker včasih kaka malenkost naposled vendar prizadene veliko škodo, kakor kamenček, ki se odkruši visoko na gori, za seboj potegne pogubonosni plaz«. Pisec, ki je nemara bil urednik — dr. Ivan Tavčar, čeprav tega uvodnika ni signiral, kakor jih večinoma je (z«—r—«), se je takole nedoločeno, a obtožujoče spominjal »velikega« razpora med mladoslovenci in staroslovenci v letih 1873—1875: »Kaj vse je pri nas uže zakrivilo razpor, ki se je širil od dne do dne in naposled zeval kakor propad, v katerem je izginila sveta naša narodna stvar! Da ne govorimo o golej sebičnosti, le omenjamo, da je bilo celó plemenito rodoljubno tekmovanje uže povod strastnega nasprotstva, katero se nikdar več ni uravnalo popolnem.« Mar ni pisec že videl pred seboj novega prepira, ko je miril vnaprej: »Ne sodimo prijatelja, tovariša, sobojevnika tako ostro, tako brezobzirno kakor tujca; zlasti ne podtikajmo vsakej stvarici zlobnega namena. To je jako žalostno, da si nekateri naših ljudi tako rekoč glavo belijo samo z neplodnim poslom, da bi bratu dokazali hinavstvo in licemerstvo. Mi imamo v mislih tiste, ki povsodi vohajo spletke in „izdajstvo“. Ta svojat je prava kačja zalega, ki bi jo bilo treba izmej nas iztrebiti „mit stumpf und stiel“ [= s korenino vred]!« To razpravljanje nikakor ni videti abstraktno, marveč se je bržčas nanašalo na očitke »izdajstva«, ki so jih morali požirati »dezertjerji« od še toplega sklepa z dne 14. julija o neudeležbi pri novem zasedanju starega deželnega zbora. Komaj si lahko mislimo, da ne bi bilo letelo na — Bleiweisa piščevo nadaljevanje: »Na drugej strani je jedna vrsta, katera — bodisi zaradi domišljenih zaslug in isto tako domišljene skazice avtoritete ali samo iz prirojene prevzetnosti — ne prenese nikakoršne kritike. Bog ne daj, da bi kdo javno zinil še tako krotko in dobrohotno besedico graje: takoj je ogenj v stehi in — boj napovedan brez konca in kraja! In z vsó bratsko ljubeznijo se tako sprimeta nasprotnika, da jih uže ni moči spraviti narazen!« Tako je pisec krepko utemeljeval apel »Zatorej se ogibajte prepиров, previdni rodoljubi!«, a le za nasprotnika! Zdi se, da so se »Narodovci« z užitkom vživljali v novi položaj, kjer so se čutili ob Winklerjevem zavezništvu nakrat močnejše od samega — Bleiweisa! Vse to so kajpak same domneve ob tem le zaradi njih tako zanimivem tavčarjevskem, če ne prav Tavčarjevem opominjanju

k slogi, a takoj čutimo, da prenehajo biti domneve, kakor hitro stopimo v sredo kratke, toda ostre polemike, ki se je razvila nato v zvezi z vstopom večine slovenskih poslancev v deželni zbor navzlic — tajnemu — soglasnemu nasprotnemu sklepu.

A še prej, komaj šest dni po navedenem uvodniku-apelu k slogi, je »Slovenski Narod« prinesel signiran Tavčarjev uvodnik (št. 181 z dne 11. avgusta), iz katerega je Prijatelj iztrgal en sam stavek in ga vzel kot oporišče za trditev, da »je bil dr. Ivan Tavčar glede kranjskega deželnega zbora nepomirljivejši [!] nego dr. Josip Vošnjak«, ki »je bil spravljivejši« od — »Slovenca«. Po naši oceni pa v tem uvodniku ni prav nobene »nepomirljivosti«, marveč le spretna priprava za odkrit zagovor »spravljivosti«, če bo potreben. V tej smeri gre vse njegovo omalovaževanje novega zasedanja kranjskega deželnega zbora, češ da bo sicer povzročilo neke majčkene neprijetnosti vladi, sicer pa bo brez vsakega pomena! Prav nobene »nepomirljivosti«, marveč le vdano sprejemanje danosti tega zbora vidimo v »samozavestnih« besedah: »Ker ima čas dobro lastnost, da hiti, napočil bode tudi tej slavnej zbornici trenutek smrtne ure, in mandati zdanjih nemških velikašev se bodo iztekli, ne da bi pravična vlada posegla vmes s svojo roko« (tj. z njegovim razpustom pred potekom zakonodajnega obdobja, za katero je bil izvoljen). Nikjer ni nobene besede, da bi Slovenci lahko kaj pospešili ta »tekoči čas« in pritisnili na vlado z neudeležbo v zasedanju oziroma s protestno odložitvijo mandatov. Piscu je bil sklep z dne 14. julija že prevržen, kajti sicer ne bi bil mogel pisati: »Nepotrebnega besedovanja in praznega govoričenja [proti Taaffejevi vladi] se bode cedila slavna naša zbornica; naši poslanci [!] pa bodo morali [!] poslušati vse te nemške enunciacije, visoka vlada bode imela nehvaležno nalogo odgovarjati na vse to, da bi se ne reklo, da se našej nemškej logiki nič odgovarjati ne da.« Za nas je — po Tavčarjevem mnenju — važno le, da »smo nedolžni na vsem«, kar se bo v zboru godilo — saj smo predlagali vladi, naj zbor razpusti — ne, niti tega si »nepomirljivejši« Tavčar ni upal očitati vladi, da ni storila, kar bi bila morala, marveč je poiskal tako ublaženo obliko, da slovenskega nezadovoljstva ni bilo skoraj nič čutiti: »To zavest pa vendar smemo objaviti, da bi bila visoka vlada bolje ravnala, če je z mogočno svojo roko prestrigla nit življenja temu nelegalnemu zboru.« Ta stavek potemtakem — niti sam zase, kakor je pri Prijatelju, še manj pa v zvezi s tistim, kar je njegov pisec napisal poprej in potem do konca — ne potrjuje teze o Tavčarjevi — večji »nepomirljivosti« glede kranjskega deželnega zbora«, marveč je nasprotno mogoče videti v tem

njegovem članku le pripravo k poznejši siloviti Tavčarjevi obrambi Vošnjakove »spravljivosti«.

Res pa je »Slovenski Narod« objavil dober mesec dni pozneje (št. 207 z dne 15. septembra 1881) uvodnik, ki ni bil na Vošnjakovi liniji, a ki ga moremo pripisati le takratnemu uredniku Graselliju. »S kranjskim deželnim zborom so se poslednji čas bavile skoro vse slovenske novine, samo — ljubljanski časopisi niso mnogo spregovorili o njem. Znano nam je, da se temu čudijo mnogi naši rodoljubi, in radi priznamo, da je to čudna prikazen [= pojav], katero umeti pa vendar ni težko... [okolnost], da ta zbor... še obstoji kljub dokazanim nepostavnostim, ki so se godile o volitvah leta 1877 — to bi nas gotovo mikalo, da o tej stvari pišemo... a ker ne moremo pisati tako, kakor bi bilo treba in kakor zahtevajo dejanski odnošaji, zato rajši molčimo, ali smo molčali dozdej; drugače, nego mislimo, nismo hoteli pisati o vladnem stališču in postopanju zdanjemu kranjskemu deželnemu zastopu nasproti. Glasovi v družih časopisih nas pa izzivajo, da izjavimo nekoliko opomenj.« Nato je pisec izjavil, da se strinja z »Ēdinostjo«, ki je zapisala, »da mlini zdanje vlade Slovincem še niso začeli mleti« — čeprav »smo Slovenci polni ‚udanosti‘ in ‚zaupanja do visoke vlade‘, in je vzkliknil: »Božja resnica: tacih — — politikov treba iskati, kakor smo mi, ki čakamo, da se bodedo nasitili s samimi drobtinicami!« »Uže večkrat smo naglašali«, da »ima od polževe vladne hoje koristi le naš protivnik. Tako mi le govorimo, ker nečemo še trditi naravnost, da grofu Taaffeju ni resna volja izpolniti narodne naše terjatve. Treba pak je skoro dejanj, katera nas bodo preverila, da se nismo — motili; če ne, nas bode silila narodna naša dolžnost druge strune napeti nasproti slavnej vladi in njenim zagovornikom, da se ne bode svet norca delal iz nas in naše potrpežljivosti. »Mi smo mnogipot uže naglašali, kako škodljivo je poslovanje zdanjega kranjskega deželnega odbora za narodne naše razmere. Če bi vladi kaj mari bilo za nas, ne trpela bi krivice, ki se nam je zgodila, nego odstranila bi nevarnost, ki vedno preti našej narodnosti... Opravilna doba deželnemu zboru prihodnje leto še ne poteče, razpustila pa ga vlada sama od sebe niti v bodočem letu ne bode, kakor ga dozdej ni... Res čudno, da se vlada tako obnaša proti tistej stranki, na katero se opira, čudno, da na tak način pospešuje napore znanih svojih nasprotnikov. Jako všeč nam je, kar o tem vprašanji piše vrli ‚Slovenski gospodar‘. To naj bi si zapomnili gospodje na Dunaji — v svojem interesu... bi ... morala zdanja vlada razpustiti kranjski deželni zbor. Opuščenje tega razpusta je jeden tistih grehov, ki lahko iznenada v jamo pahnejo Taaffejevo ministrstvo.« Ta uvodnik je pač izrazil vse nezadovoljstvo s Taaffejevo

vlado in bi mu ustrezala le zvestoba kranjskih deželnozborskih poslancev sklepu, da na zasedanje ne pojdejo in da odložijo mandate. Vendar tega ni izjavil naravnost, marveč se je skrtil za razlogi — »vrlega ‚Slovenskega gospodarja‘«, ki si jih moramo iti v ta mariborski list ogledat. V njem je njegov urednik dr. Lavoslav Gregorčec prav spretno zagovarjal to »nepopustljivo« taktiko v posebnem uvodniku (št. 55 z dne 1. septembra 1881): Če vlada zbora noče razpustiti, »si Slovenci v takšnih okoliščinah smejo sami pomagati, ako je le mogoče« — tako je zastavil vprašanje in odgovoril: »No, in to je sedaj mogoče« z naslednjo razčlenbo: »V deželnem zboru je samo 36 poslancev in v njem večina nemških liberalcev tako neznatna, da še niti veljavno sklepati ne morejo, ako toliko zasramovanih osovraženih Slovencev ni v zbornici navzočih. Če pa deželni zbor veljavno zborovati ne more, potem ni mogoče deželnega proračuna v red spraviti in mnogo drugih silno potrebnih zadev. Potemtakem je vlada prisiljena deželni zbor razpustiti in nove volitve razpisati. Slovenski poslanci imajo torej osodo Vesteneckovega zbora v svojej oblasti.« Pisec je bil poln zaupanja v te poslance: »Ali pa bodo res tako ravnali? To je skoraj gotovo. Ko se je vlada obotavljala deželni zbor razpustiti, izrekli so slovenski poslanci, da jih v ta zbor ne bode več nazaj. Dobro, treba je le, da pri tem ostanejo, in deželni zbor sedanji bo kmalu pokopan.« Ta pokop je treba odločno izzvati: »To je zavrlo mnogih vzrokov, tudi še zaradi sledečega želeli: Svitli cesar obišče drugo leto Trst in torej tudi slovenske dežele. Štajerski in koroški Slovenci smo v manjšini. Mi ne moremo lahko oficijelno ali uradno pred ljubljenege vladarja. Drugače je na Kranjskem. Tukaj lahko dobijo do tiste veličastne dobe, ako le hočejo, slovenski deželni odbor s slovenskim deželnim glavvarjem in tako zamore slovensko ljudstvo prvokrat oficijelno stopiti pred deželnega vladarja iz prevzvišene hiše habsburške. Ako pa se to ne zgodi in če še v Ljubljani, glavnem mestu, Slovenci ne zmagajo v mestnem zastopu, potem bodo zopet tujci in slovenski odpadniki nam pot zastavljali do svitelega cesarja. To pa gotovo ni modro. Zatorej trdimo, da je razpust deželnega zbora kranjskega v prav dinastičnem smislu potreben in štajerski Slovenci to iz celega srca želimo, da se zgodi.«

Medtem ko je »radikalni« Gregorčec skušal pridobivati slovensko narodno vodstvo na Kranjskem za »odločnejšo« taktiko s takšno, sicer preprosto, a sklenjeno argumentacijo, pa se je Lipe Haderlap bolj načelno razpisal v »Slovenčevem« uvodniku »Slovenska narodna stranka na razpotju« (št. 102 z dne 15. septembra 1881): »Morda ni več daleč čas, ko bo morala naša narodna stranka odločno na noge stopiti. Že večkrat smo v tem listu obžalovali, da naša ravnopravnost le na

papirju ostaja... Le ena dobrota... se je Slovencem storila, namreč da se nam je dal za deželnega predsednika naš čestiti in obče priljubljeni rojak gospod Winkler. Sicer je ostalo vse pri starem, naš deželni zbor je zopet sklican... prepovedal se je vrh tega tudi še tabor na Štajerskem. — V taki luči kaže se nam torej naše politično stanje. Enako sodijo tudi drugi slovenski listi, tako ‚Slovenski gospodar‘ in pa ‚Slovenski Narod‘. Poslednji piše v uvodnem članku v št. 207 [ki smo ga citirali in pripisali Grasselliju], da se nam bo kmalu svet posmehovati začel, če se bomo vedno le na obljube zanašali, pri tem pa lačni ostali. — ...žrtvujejo rajši nas Slovence ter nam ne dovolijo narodne enakopravnosti, samo da bi ustavoverce pri dobri volji ohranili... — Zmaga brez uspehov ni nobena zmaga... Naš položaj je žalosten, ker se zmage veseliti ne moremo... S tako taktiko se lastna vojska demoralizira ter pripravlja ob pogum in iskrenost. — ... Narodna stranka stoji... na razpotji, da si ali izbere časten boj ali pa gnil mir brez časti in brez uspehov. — Mi se toliko ložej v boj podamo, ker zgubiti nimamo skoraj nič, pridobiti pa vse. — Boj utrjuje človeške žile, v moralnem oziru se bomo bolje počutili in bolj napredovali, ako se bomo zopet trdo boriti morali, nego zdaj, ko so nas v neki spanec zazibali in pa vedno očitneje vidimo, da nam to nobenih uspehov ne donaja, ter da nam je ta nedelavnost le škodljiva. Pač zahteva vselej boj marsikako bridko žrtev, in ravno te žrtve z veseljem nositi, morali se bomo Slovenci šele naučiti, ako hočemo kdaj pričakati lepo in častno bodočnost.« Opozoriti moramo, da nobeden izmed poznejših »narodnih radikalcev« tiste dobe ni v pisanju o »boju« — pravzaprav so se temu izrazu ogibali, besedili pa so dosti o »bodočnosti« in »možatosti« — dosegel Haderlapove rame, Haderlap, ki je bil le časnikar, ne pa tudi poleg tega vplivna politična osebnost, je skromno zaključil svoj uvodnik takole: »Ne pripisujemo si s tem merodajne besede, predložimo te vrste le v prevdarek našim skušenim voditeljem, oni bodo že za pravi čas pravo besedo in pravi korak našli.«

Seveda ne moremo dvomiti o tem, da Haderlap ne bi bil vedel, da sta bila »skušena voditelja« Bleiweis in Klun še za »borbeni« sklep deželnozbornih poslancev z dne 14. julija, medtem ko so drugi, na katerih »skušenost« ni toliko dal, začeli omahovati. Vendar pa ni »Slovenec« tega razpora spravil v javnost, ko je posvetil v naslednji številki (št. 103 z dne 17. septembra 1881) uvodnik »Našemu deželnemu zboru« in v njem uveljavljal zlasti tudi okolnost, da zbor niti nima predsednika, »ker deželni glavar ni še imenovan, njegov namestnik vitez Bleiweis pa je prosil odveze od tega dostojanstva«. Zbor je torej »zrel za razpust«; »zakaj naj bi to nenaravno stanje trpelo še nadaljnji

dve leti?« V posebnem članku »Kaj bo?« je isti »Slovenec« rešitev vprašanja »prepuštil v preudarek našim skušenim voditeljem«, vendar je menil: »Naš skušeni voditelj [Bleiweis] je storil to [prošnjo za odvezo od namestništva deželnega glavarja] gotovo po resnem preudarku in že zdaj smemo skoraj soditi, da bode sledila odpovedi glede namestništva tudi odpoved glede poslanstva samega. Ako pa g. dr. Bleiweis to stori, ga drugi naši poslanci gotovo ne bodo zapustili ali desavuirali, ampak njegovi odpovedi bodo sledili še drugi.«

V prav istem smislu je tudi »Soča« (št. 38 z dne 16. septembra) menila, da je »oče Slovencev« s svojim odstopom »pot pokazal kranjskim deželnim poslancem za približujoče se zborovanje«, in izrazila pričakovanje, da »se bodo slovenski poslanci, kakor upamo, ognili vsaktere škodljive oportunisti v tej sesiji«; hkrati pa je ista »Soča« prva spravila v javnost novico, »da so kranjski deželni poslanci nekako sami nesložni«, čemur se je njen dopisnik čudil spričo tega, da so prejšnje leto poslanci izjavili na javni seji, »da se v ta deželni zbor, ki je tako nepostavno sestavljen, ne vrnejo več — kako navdušeno-grozeče je Slovenski Narod tačas razglašal to izjavo, katero je narod naš z občudovanjem take trdnosti vzel na znanje. Naši poslanci so javno po časopisih zahtevali razpust tega nelegalnega zbora — a s časom se je vse poleglo in dandanes se pri nas uže ne more nihče orientovati, kaj da nameravajo naši poslanci... Volilci ugibajo in se zanašajo na značajnost svojih zastopnikov, ali — vera uže peša.« Tu je pisec, ki se je oblekel v dopisnika iz Ljubljane, čeprav je nemara sedel kje drugje — misli kažejo dobro poučenega in izkušenega političnega pisca —, pograbil še takole: »Sploh od Jurčičeve smrti [komaj štiri mesece prej] naša politika lavira; dasi ne priznan vodja [vsekakor priznavan, dasi ne razglašan!], je imel Jurčič velik vpliv, jasen cilj, železno roko in jekleno voljo!« Pisec je prav opazil, da se po Jurčičevi smrti še ni uveljavila nobena avtoriteta v »Narodovi« frakciji, ki bi bila po Jurčičevem zgledu skupaj z Bleiweisovo avtoriteto v staroslovenski frakciji in med narodom res lahko odločala »železno« in »jekleno«, tj. tako, da bi se ji pokoravali tudi tisti, ki bi bili drugačnega mnenja.

A zastonj je »Slovenec«, ko je navajal to pisanje »Soče«, ki ga poznamo iz prejšnjega odstavka, še »zaupal, da bodo poslanci hodili pot očeta Bleiweisa, ki je še zmerom pravo zadel, že naprej tudi slutil« (št. 104 z dne 20. septembra 1881), in zastonj se je spet tako simpatično »radikalno« razpisal v naslednji številki (št. 105 z dne 22. septembra) v uvodniku »Ne kažimo se slabotnih!«: »V kratkem času se bo našim deželnim poslancem ponudila prilika, odločiti se ali za možato in

krepmo ali pa za slabotno in neplodno delovanje. ... na naše želje... na naše pravice se ni dosti oziralo; pač težko bi bilo torej tudi našim poslancem se zdaj uslužne kazati. Od nekatere strani se nam bode morda zopet priporočalo, naj ne delamo zadreg, saj bode tudi za nas prišel čas, ko se nam bodo dovolile naše pravice... Nam se dozdeva, da bi bilo v tem slučaju celo slovensko vprašanje zopet za nekaj mesecev pokopano in pozabljeno... bi naši poslanci vladi morda napravili malo uslugo... narodu slovenskemu pa ... bi bilo s tem težko pomagano in vstreženo. — ... Ako bi se... brez boja podali in uklonili svoj tilnik pod jarem nemškutarske večine, dali si bode zopet spričevalo slabotnosti in v javnem življenju bi se potem težko več nanje ozirali. Še misliti si ne moremo, da bi kateri iz naših poslancev iz osebnih ozirov govoril in delal za narodno ponižanje in še nadaljnje zanašanje na prazne obljube; zato hočemo upati, da bodo naši poslanci vsi kakor en mož ukrenili, kar se bo najbolj strinjalo s položajem trenutka, s koristjo in častjo našega naroda. Bodite preverjeni, možje, da vam bo naš narod z mnogo večjim navdušenjem sledil po poti veselega boja, nego na poti brezuspešnega pogajanja in oportunitva. Le močni se z uspehom pogaja, kogar imajo za slabotnega, smatrajo ga pri pogodbi bolj za berača, ko za vojno stranko: prej je treba nasprotnika prepričati o naši kreposti [= moči], potem je še le misliti na srečno in častno pogodbo. Varujmo se torej mehkote, in ne kažimo se slabotnih!« Zastonj so »Novice« (list 38 z dne 21. septembra, str. 307) poudarjale, da »stoje zdaj narodni poslanci... na eni strani pred slovesno obljubo lansko, da nikakor več ne pridejo v ta z dokazanimi nepostavnimi sredstvi izvoljeni odbor — na drugi strani pa pred ono oportuniteto, katera je v vsem glavno vodilo sistemi sedanjega ministrstva, ki bi rado vsem strankam ustreglo, pa prav zato nobeni ne ustreže«.

Pojavil se je vodja slovenske delegacije na Dunaju dr. Josip Vošnjak kot J. V. v »Slovenskem Narodu« z uvodnikom »Kranjski deželni zbor« (št. 216 z dne 23. septembra 1881), ki ga kaže navesti nekoliko obširneje, kakor je to storil Prijatelj: »Zdaj je najedenkrat nastal silen hrup, da bi slovenski poslanci ravnali proti svojej časti in proti narodnim interesom, ko bi zopet storili, kar so mirno prakticirali skozi štiri leta in tri mesece [od tega smo dve leti pod Taaffejem], ne da bi jih bila vest pekla... Če človek sliši to časnikarsko šumenje in hručenje, se nehote vpraša, kaj pa se je zgodilo tacega, da je treba zapustiti pot dozdanje dejanske in delujoče [= aktivne] politike ter poprijeti se skrhanega orodja pasivne politike, ki so jo naši časniki toli in tolikokrat obsojali in katera je celo na Češkem naredila najgrši fiasko? ... Izstop narodnih poslancev iz zbora pa bi bil v prvej vrsti

nezaupnica deželnemu predsedniku (tj. Winklerju) ... Mi sami bomo podkopali veljavo tistemu možu, pod katerega vladanjem smo se komaj malo oddahnili in začeli čutiti se svobodne državljane ... Če slovenski poslanci ne stopijo v zbor, s tem napovedo boj in opozicijo vladi in s tem silijo tudi državne slovenske poslance, stopiti v opozicijo. Naj bi vendar tistih novinarskih člankov pisci premislili, kam bi nas tirala ta najnovejša pasivna politika in kako škodljive posledice bi imela v gmotnem in narodnem oziru, v gmotnem, ker bi potem zborovej večini malo marilo bilo (? — Ur.), kako se reši za Kranjsko vprašanje zemljiškega davka, v narodnem, ker bi se vlada tudi slovenskim terjatvam nasproti obnašala pasivno, če ne naravnost nasprotno (? — Uredn.) — ... Uže iz teh kratkih opazk lahko vsak, kdor hladnokrvno sodi, sprevidi, da moramo tudi zdaj, kakor vselej, tirati aktivno politiko, ne pa pasivne, da je tedaj želeti vstop narodnih naših poslancev v kranjski deželni zbor. « A vse to je prav tako veljalo tudi že pred sejo 14. julija, ko pa je prav isti dr. Josip Vošnjak dal predlog, ki ga je zdaj tako pobijal, kakor da ne bi bil takšnega mnenja še nikoli čul! Vsiljuje se misel, da mu je bilo poglavitno v tej zadevi drugo: Iztrgati politično vodstvo Bleiweisu in naslediti njegovo voditeljsko mesto — s pomočjo Winklerja, ki je nemara razpihaval v Vošnjaku takšno častihlepnost. O tem pa ne more zdaj biti dvoma, da so tisto winklerjevsko upogljivost in »elasticizem« uvedli ali sprejeli že dve leti pred Šukljetom — mladoslovenski prvaki brez Šukljetovega sodelovanja skoraj soglasno proti — staroslovincema Bleiweisu in Klunu!

(Konec prihodnjič)

PRVI TAKTIČNI RAZHOD
SLOVENSКИH POLITIKOV
V TAAFFE-WINKLERJEVI DOBI

(Konec)

Dušan Kermavner

Prav tistega dne, ko je izšel Vošnjakov uvodnik v »Slovenskem Narodu«, to je 23. septembra 1881, je bila seja deželnozborskih poslancev pod Bleiweisovim predsedstvom; tudi o njej se je ohranil zapisnik v njegovi zapuščini. Po Bleiweisovem mnenju seje ne bi bilo treba, »ker pravzaprav naša lanska slovesna objava nam uže kaže marš-routo«, a ugoditi je moral želji drugih. Izjavil je, da »ne bo nobenega pritiska delal, kako naj kdo glasuje, pa tudi nasproti se ne upogne nobenemu pritisku na svoje prepričanje«, in opozoril: »Skrbite v svojem sklepu za to, da najdete pot, da se razpor med klubom [= med člani kluba] zakrije pred svetom«. Sporočil je tudi še, da sta ga odsotna Klun in Pakiž »pooblastila«, da zanju glasuje. Ker sta z zasedanja deželnega zbora potem poleg Bleiweisa izostala le oba Ribničana Klun in Pakiž, bi si utegnili misliti, da je od prisotnih edini Bleiweis vztrajal pri prejšnjih izjavah in sklepih kluba deželnozborskih poslancev. Zapisnik pa nas pouči drugače. Najprej je dr. Vošnjak povprašal predsednika Bleiweisa, »ali je zaradi tega z vlado [to je z Winklerjem] v kak razgovor stopil«, kar je vprašani zanikal. Nato je Svetec na »dolgo razkladal« Bleiweisovemu nasprotno stališče, imenoval »objavo«, to je prejšnjeletno izjavo deželnozborskih poslancev »zgolj demonstracijo«, jo skušal pretolmačiti, češ »da se ne glasi, da ne vstopimo več«. Bleiweis je »pópravljal pomote Svetčeve« in prebral »objavo«. Od prisotnih se je strinjal z Bleiweisom in zavračal Svetca — takratni urednik »Slovenskega Naroda« Grasselli, ki je menil, da bi odstop od prejšnjih sklepov pomenil »za norca imeti volilce«, se je skliceval na »poštenost do samega sebe«, sicer »izgubimo vsa tla — vse zaupanje v narodu«. Svetoval je: »Bodimo v prihodnje previdnejši«, to je, če se že nismo nameravali držati lanske izjave, naj bi je ne bili razglasili. Grassellijevo »preprostost« je zavračal Svetec z »modrimi« izjavami, da »je politična poštenost druga od privatne«, kajti »v politiki človek ne dela za se«, marveč »se politika dela po uspehu«. A medtem ko je Grasselli stopil na Bleiweisovo stran, ga je zapustil njegov adjutant Poklukar, ki je označil položaj kot težaven, sodil, da so »Taaffeja predobro sodili« in mu »preveč

zaupali«, omenil, da so »mnogi državni poslanci nevoljni«, toda vzdihnil: »Kaj pa hočemo — ‚figa može‘ nas bodo imenovali — z izstopom ne dosežemo nič — zato pojdimo noter!« Za vstop so se izjavili še Potočnik, Detela, dr. Vošnjak in Lavrenčič. Grasselli je še enkrat ugovarjal, izjavil, da »s svojo popustljivostjo ne bomo nič dosegli«, ter menil, da »je Winkler asekuriran«, to je da je trdno na svojem mestu in da mu odsotnost in demisije slovenskih deželnozborskih poslancev ne bi omajale pozicije; poudaril je, da bi njegov propad on bolj obžaloval ko drugi. Pri glasovanju so pritegnili Svetcu poleg tistih, ki so že podprli njegovo stališče, še Koblar, Navratil, Pfeifer, dr. Šavnik in — Zarnik, medtem ko je z Bleiweisom in Grassellijem potegnil edini Robič; s Klunovim in Pakiževim glasom jih je bilo torej pet proti vstopu v deželni zbor.

Grassellijevo stališče na tej seji nam pojasni tisto omahovanje »Slovenskega Naroda«, ki se je v navedenem uvodniku strinjal s stališčem »Slovenskega gospodarja« in je na dveh mestih k izvajanjem J. V.-ja pritaknil uredniška vprašanja. Samo Grasselliju lahko pripišemo te »Narodove« pomisleke proti vstopu, nikakor pa ne — Tavčarju, ki se je nato, kakor bomo brž videli, z vso vnemo zagnal v polemiko proti zagovornikom izstopa. A slediti moramo polemiki po vrsti.

Najprej je »Slovenec« v uvodniku »Pasivna politika?« (št. 106 z dne 24. septembra) s stvarno razčlemba zavračal za lase privlečene »argumente« J. V.-ja. Uvodni odstavek je še zaključil s takšnim poklonom nasprotniku: »Pač radi priznamo veljavo in zasluge moža, ki je tisti članek spisal, vendar smo popolnoma nasprotnega mnenja.« Jasno in preprosto je pokazal težišče zadeve: »Glavna stvar je, da mi pokažemo svojo nezadovoljnost, da se vlada ni ozirala na opravičene prošnje slovenskih poslancëv ter da nepostavno izvoljenega zbora ni razpustila.« Takšnega »protesta zoper nepostavnost« pa ni mogoče imenovati »pasivno politiko«! Tudi ne more pomeniti nezaupnice ali »podkopavanje veljave« Winklerju, marveč ravno nasprotno, saj se bo pokazalo, »da je g. deželni predsednik prav imel, ko je predlagal, naj se več ozira jemlje na naše želje, in ali ne bo s tem njegova beseda pri vladi še veljavnejša postala?« Kar se »naših pridobitev iz dobe Taaffejeve« tiče, pisec J. V. »seveda družega ne more naštetiti ko nekatere osobne premembe«, a: »Kdor se zadovolji z malenkostno pridobitvijo zaradi učiteljske pripravnice [= učiteljišča], ta našemu narodu res premalo privoščiči!« Dobro je zavrnil tudi tisto izjavo J. V.-ja, ki je izzvala drugi uredniški vprašaj: »Končno nam pisatelj predstavlja še enega ‚parkeljna‘. Pravi namreč, da bo potem vlada našim zahtevam

morda naravnost nasprotovati začela. Pa ali tega ne dela že zdaj?« Zaostril pa je polemiko v zadnjem stavku: »Narod' se zmirom dela, kakor bi bil prvi boritelj za narodne pravice; kako je to, da zdaj v trenutku boja in nevarnosti strahopetno beži in še drugim pogum jemlje?« Ta taktična polemika, ki je predhodnica one — toliko hujše — med »elastiki« in »radikalci« dve leti do tri leta pozneje, ni samo dosti bolj poučna, ampak je videti tudi dosti bolj užitna — od one!

Ko je »Slovenski Narod« od naslednjega dne (št. 218 z dne 25. septembra) v uvodniku odgovarjal »Slovencu«, je lahko kar izhajal od sklepa večine narodnih deželnih poslancev, ki so zanj imeli »gotovo tehtne razloge«, tako da »bi bilo nesmiselno [!] kritikovanje storjenega sklepa«. Potemtakem je odpadla potreba, da bi kaj stvarnega prispevali v diskusiji, »le odgovarjali bodemo, če nas kdo napade, kakor npr. danes .Slovenec«, ki mu pa nikakor ne pritiče stvaren odgovor: »Nas ni volja komu kratiti, da se — blamira in svetu kaže svojo naivnost.« Takšni so bili — že dotlej in poslej — Tavčarjevi polemični prijemi! Le enemu vprašanju je še posvetil resno besedo, vprašanju namreč, ali politični položaj opravičuje radikalne korake: »Zato bi samo to še vprašali .Slovenca', od kodi mu je zasvetila novost, da je zdaj .trenotek boja in nevarnosti'? Kar se tiče političnega položaja, smo uže izrekli [z obema uredniškima vprašajema], da imamo o njem svoje nazore, kateri se ne ujemajo vseskozi z mislimi članka, ki je tako čudno razdražil .Slovenčeve' živce. A to moramo izpovedati, da z najostrejšimi očali ne vidimo tistega .boja' in tiste .nevarnosti', v katero sam .Slovenec' ne veruje, ker za kratek čas preobrača tako nedolžne kozolce... Odločno ugovarjamo zoper to, da .se zmirom delamo', kakor da bi bili pravi boritelji za narodne pravice. Druzega odgovora ne zasluži taka otročja bedastoča.«

Dva dni nato si je »Slovenec« (št. 207 z dne 27. septembra) na uvodnem mestu v poročilu o »Kranjskem deželnem zboru« privoščil »tiste slovenske poslance, ki so toliko silili, da so prišli v ta zbor, zdaj pa klavrni in pobiti sedé, vnanji svet pa se iz nas norčuje, kako lahko se damo v kozji rog ugnati«. Napadel je v prvi vrsti dr. Vošnjaka, ki »ni prej miroval, da je naše poslance spravil v ta zbor, čeravno je tudi on podpisal lansko .izjavo', kjer se omenja nepostavnost tega zbora in da se hočejo narodni poslanci samo še tega zborovanja udeležiti«. Omenil je tiste tri poslance, ki »niso hoteli dane besede prelomiti« — dr. Bleiweisa, Kluna in Pakiža — in zajokal za Bleiweisovo vodstveno avtoriteto, ki je šla po vodi: »Čudno se nam je zdelo, videti kranjski deželni zbor brez dr. Bleiweisa! Še bolj čudno pa to, da so slovenski poslanci zapustili dr. Bleiweisa, da nečejo posnemati njegovega izgleda.

ne poslušati njegove besede. Od kdaj je pa dr. Bleiweis ob ves vpliv prišel? Ali je lepo, starega boritelja in skušenega voditelja tako osamljenega pustiti? Ljudstvo maje z glavami in nič kaj se mu vse to ne dopade; ljudstvo hoče tudi vedeti, kaj bodo slovenski poslanci za to dobili od vlade, da so se zopet uklonili ter sebe in narod ponižali...« V posebni notici »Zakaj ni boja?« se je isti »Slovenec« lotil »Narodovih« izvajanj, da »ne vidi nobenega boja«, in je vprašanje preprosto pojasnil: »Ker so naši poslanci šli v zbor in se brezpogojno podali, zato ni boja. Ako bi pa hoteli za naš narod kaj priboriti, morali bi se v boj podati, ker brez boja ni zmage... Gosp. dr. Vošnjak nas tolaži zdaj, da bo prof. Kvičala izbojeval za nas narodno šolo... Zakaj je vlada za naše prošnje tako gluha? Zato ker se nas ne boji, ker nas zaničuje, in ravno zato je bilo treba krepko na noge stopiti, dr. Vošnjak pa je mislil, da mora še nadalje klečeplaziti.« V naslednji številki (št. 108 z dne 29. septembra) je »Slovenec« med jako zanimivim razmišljanjem o »Nalogah Kranjcev« kot osrednjega dela Slovencev, tistega, ki se edini ima za gospodarja svoje dežele za razliko od vseh drugih, spet mimogrede poudaril: »Treba samo nekaj bolj možatega poudarka nasproti vladi, pa bi nam dala kmalu zaželeno ravnopravnost v šolah in uradnih.«

Vsekakor se ni mogoče ogniti spoznanju, da je bila v Taaffejevi dobi najlepša prilika za takšen ali vsaj za nekakšen »možat poudarek« ravno to poslednje zasedanje kranjskega deželnega zbora v nasilni nemškutarski sestavi; neprimerno manj ugodne so bile »prilike« — če jih sploh lahko tako imenujemo — pozneje, ko je po razpustu tega zbora prišla vanj slovenska večina in je že kot takšna bila nekaka »vladna stranka«. Kakor vse kaže, je izkušeni Bleiweis dobro presojal, da protestni izstop slovenskih poslancev ne bi mogel oslabiliti za narodno stranko važne Winklerjeve pozicije, marveč bi jo lahko le še okrepil; pozneje je slovenska večina v deželnem zboru Winklerja lahko podpirala le s svojo voljno, neopozicionalno politiko, ki ji jo je dosti manj mogoče zameriti, kakor pa prejšnji manjšini, da je opustila tako lahko izvedljivo in netvegano opozicijsko gesto. Samo takšna gesta jeseni 1881 bi bila utegnila dati vsej slovenski politiki v Taaffe-Winklerjevi eri neko drugačno potezo nekega »radikalstva«, ki ga brez nje na vsej črti pogrešamo in ki ga »odkriva« v »odločnostnih« frazah tako imenovanih »narodnih radikalcev« iz časa boja proti »elastikom« bolj zgodovinarjeva želja kakor pa nepristransko spoznanje!

Značilno je, da so se prav glasniki tistega »radikalizma« skušali sklicevati ravno na to Bleiweisovo poslednjo »pogumno« in »možato« gesto, ki je pa takrat, ko bi bilo treba, nikakor niso podprli! Ko se je

dr. Valentin Zarnik ujezil nad obratom med slovenskimi poslanci v verifikacijski debati o treh spornih nemških poslancih iz veleposestniške kurije jeseni 1883, je med drugim izjavil (Slovenski Narod št. 229 z dne 6. oktobra 1883), da »obžaluje, ker ni ubogal ranjcega dr. Bleiweisa, ko je ta hotel, da izstopi iz zbora. Vlada bi bila morala razpustiti zbor in ne bilo bi treba v njem narodni stranki biti dolgih šest let [a le poldrugo leto manj!] narodu na škodo.« Le v misli na takratno Bleiweisovo gesto je mogel dr. Zarnik končno reči, »da bi se ranjki dr. Bleiweis in Jurčič v grobu obrnila, ko bi vedela, kaj danes narodna stranka dela«. Ko bi se bil dr. Zarnik leta 1881 znašel Bleiweisu ob strani, bi bil videti njegov nastop leta 1883 čisto drugače resen, kakor pa je bil! In prav tako bi bilo z dr. Ivanom Tavčarjem, ki je leta 1881 pustil mimo tako ugodno priliko, da bi bil podprl Bleiweisa skupaj s tovarišem Grasselijem in, če bi bilo treba, začel z »radikalnim« političnim listom ter v boju z Vošnjak-Svetčevo »elasticiteto« obnovil nekdanjo mladoslovensko politično linijo; ker pa mu je takrat šlo za nekaj drugega ali pa mu je le kazalo drugače, so bile dosti manj tehtne doneče besede njegovega govora pri Bleiweisovi svečanosti v ljubljanski čitalnici jeseni 1883, s katerim je začel svoj pohod proti elastikom in v katerem je takole izigral Bleiweisovo »jekleno podobo« proti prisotnemu Šukljetu kot »trsu v vetru«, upogiba-jočemu se po Winklerjevi piščalki: »V teh časih, ko se vsaka odločna slovenska beseda imenuje ‚z glavo skozi steno riti‘, ko so naroda voditelji postali mehki kakor Hanibala čete v Capuvi... v tacih časih stopa nam nehote jeklena tvoja podoba, Janez Bleiweis, pred dušo« (Slovenski Narod št. 277 z dne 3. decembra 1883). Tako so — tako imenovani — »narodni radikalci« razvijali Bleiweisov kult, ker jim je lastnega izročila »možatosti« in »bojevitosti« docela primanjkovalo, in še pri svojih sedemdesetih letih se je spominjal dr. Danilo Majaron (v razgovoru o študentovskem društvu »Sloveniji« in »Slovenijanih« pred pol stoletjem« v »Jutru« št. 15 z dne 19. januarja 1930) prav te podobe Janeza Bleiweisa: »Zato pa še sedaj občudujem Bleiweisovo možato odločnost, ko po izvolitvi slovenske večine [pač v državni zbor, toda ta volitev je bila že leta 1879] ni več hotel stopiti v stari nemški deželni zbor, čeprav je bil med tem celo odlikovan.«

Takrat, ko je Bleiweis kazal to svojo »možato odločnost«, leta 1881, pa je bil poglavitni publicistični nasprotnik te odločnosti ravno — dr. Ivan Tavčar. V njegovem signiranem uvodniku (Slovenski Narod št. 222 z dne 30. septembra) beremo: »So li naši gospodje deželni poslanci prav zadeli, ko so vstopili v zdanji deželni zbor, ali ne? — To vprašanje se diskurira še vedno in v nekaterih glasilih tako, kakor da

bi bilo Bog ve kaj v nevarnosti! Pišejo se članki, ki glede strasti spominjajo na najlepše dneve naših medsebojnih bojov. Še celo goriška „Soča“ podala se je v boj, ter daje nam Kranjcem dobre svete. A goriškej „Soči“ bodi povedano, naj raje molči o kranjskih deželnih volitvah, in se rajša bavi z goriškimi, ker ima na tem polji toliko smeti pred svojim pragom, da bode dosti dela, če jih hoče pomesti do čistega. Ves svet ve, kdor hoče na Goriškem kandidirati in — propasti, priporočati naj se da samo po „Soči“, pa mu propad ne uide!«

Dopisnik »Soče«, ki smo ga že nekoliko navedli, je bil res prav ostro zavrnil »Narodovo« začetno razpravljanje o tej zadevi: »Tudi glasilo slovenske stranke modro molči o tej stvari, ali molčalo je vsaj do zadnjega vtorka. A sodba je glasna tukaj, da bi bilo bolje, da je molčalo i dalje. Ako „Edinost“ preobrača kozolce, naj ima to veselje, resen časopis bavi se pa z resnimi vprašanji resno. Resnost in strogost pa bi pristojali zlasti v navedenem vprašanji takemu časopisu, ki trdi, da zastopa naš narod. V vprašanji glede kranjskega deželnega zbora ne poznamo nobenih ozirov ni na levo ni na desno, najmenj pa na zdanjo vlado. Kaj pa se to pravi, ako „Narod“ piše, da o navedenem vprašanji zato molči, ker ne more tako pisati, kakor bi si želel. Zakaj pa ne more tako pisati? Z ozirom na zdanjo vlado, na katero se še „Narod“ zmerom zanaša, Taaffeju še zmirom zaupa. A naposled zgrabi pisca onega članka jeza nad svojo lastno naivnostjo in obsenčen od proroškega duha, zagrozi vladi, da jej bo druge strune napel. Uboga vlada, zdaj se varuj! A resno: če to ni podobno „Edinostni“ oficioznosti, potem jajce nikdar ni podobno jajcu. S takimi neslanostmi pa se potem pita naš volilec, namesto da se mu resnica naravnost pove in brez okolišev« (Soča št. 39 z dne 23. septembra 1881). Po opisu neenakopravnega položaja Slovencev je pisec, ki je bil brez dvoma skušen publicist in močno nerazpoložen nasproti »Edinosti«, zaključil: »Vzbudila se je v njem [slovenskem narodu] nada, a pomagalo se mu ni, zato danes ves pritisk bolj občuti kot pod Auerspergom, zato ker trpi z zavestjo preslepljene nade. Kdo naj tedaj še podpira to vlado? Kdo ima še pogum, to našemu ubogemu, tolikrat prekanjenemu narodu svetovati? Proč z vso mehko, onim zlom, ki je zakrivilo, da je naš narod tepel vsakdo, kdor je le imel čas! Proč z vsemi neopravdanimi oziri — boj ne škoduje, boj oživlja in bistri duševne moči.« A tu naj dostavimo še kratko, kako je isti »Sočin« dopisnik nato zavrnil v prejšnjem odstavku navedeni napad (Soča št. 42 z dne 14. oktobra 1881): »Slovenskemu Narodu ne dopadajo se moja poročila v „Soči“; to je znamenje, da sem zadel piko. Ahilovo peto v „Narodu“ ... zavrnil naj bi bil moje opazke, če so bile neresnične. To in pa stvarnost zahteva journalistiška manira. Ne-

taktno pa ... se zaletava ... [mu] tega ne štejem v greh, če tudi prav nedostojno brca okoli sebe ... ker je v zadnjem času uže večkrat in bolj, tako rekoč smrtno grešil, in ker sem prepričan, da taki napadi, kakršne poskuša neizkušeni člankar -r- in taka načela, kakršna si upa podajati čitalcem ‚Narodovim‘, obsojajo se sami sebe. Ne samo, da se logika postavlja na glavo v podobnih člankih, nego prozivilje se in od smrti kliče stari prokleti separatizem — in to štejem ‚Narodu‘ v greh, ker kaj takega dopušča. Do nedavno smo bili še Slovenci, po ‚Narodu‘ smo zdaj: Kranjci, Korošci, Goričani itd., in ti, Goričan, se za moje kranjske razmere ne brigaj. To je najnovejša črta politike ‚Narodove‘, ki bode težko dober sad obrodila.« Fran Levec je v korespondenci s Podgornikom, takratnim urednikom »Soče«, bržčas nekaj obsojal »Sočino« polemiko, na kar mu je Podgornik 11. oktobra 1881 odgovoril: »Utegneš si misliti, da nisem hotel krivice delati ne slovenskim kranjskim poslancem ne ‚Slovenskemu Narodu‘. Poročilo mi je došlo od take strani, da sem se zanesel na pravi odmev občnega mnenja po Kranjskem. Upam pa tudi, da dopisi niso bili v škodo ... G. dr. Tavčar pa je ‚Sočo‘ zbedel z orožjem, ki se med nami ne imenuje pošteno, dasi je ‚Soči‘ za prošlost resnico povedal ... ‚Slovenski Narod‘ je poslednje tedne tudi kozle uganjal s principi in njih pojasnili. Ko bi bil hotel in s prostorom mogel, opral bi bil nektere [njegove] uvodne članke.« V tem pismu je Podgornik omenil, da je nekaj čul o Vošnjakovih aspiracijah, »kar, če je res, ni njegovemu dozdanjemu imeni [= slovesu] ugodno«. Levec se je v odgovoru očitno postavil za Vošnjaka, kajti v naslednjem Podgornikovem pismu beremo: »O Vošnjaku sem jaz vedno pošteno mislil, ker nisem imel nikdar nasprotnih dokazov ... nisem veroval, pa poročal sem Ti, kar sem slišal ... namreč da hoče postati ‚Medizinalrat‘ [= zdravstveni svetnik]«.

A vrnimo se k tistemu Tavčarjevemu uvodniku, iz katerega smo navedli samo prvi odstavek z neokusnim separatističnim napadom na »goriško ‚Sočo‘«, in si oglejmo še nadaljevanje. Ko hoče »še jedenkrat pretehtati to zadevo«, »mora takoj poudariti, da se ... postavlja samo na praktično stališče, pa da ne jemlje ozira na teorije, na mogočesti [= možnosti], verjetnosti, konjektуре, kakršne delajo tisti, ki zdaj z razburjeno krvjo kritikujejo deželne poslance«. V naslednjem odstavku je Tavčar prevzel od Svetca tisto politično moralko, ki jo je ta razložil na seji deželnozbornih poslancev: »Tu se dokazuje, da so naši poslanci zastavili svojo besedo, da ne vstopijo nikdar več v ilegalen ta zbor, in da so se izneverili zdaj, ker so prelomili svojo besedo. Pa v politiki se ta stvar ne sme tako ostro soditi, kakor v navadnem življenju. Ne rečemo, da bi v politiki ne bilo treba pomisliti, kar človek reče ali

stori; samo doslednosti v političnem življenju ni moč terjati tako strogo... V politiki se ne povprašuje mnogo, je-li privatna čast posameznega poslanca zastavljena, ker v politiki odloča v prvej vrsti jedine — uspeh in v njej torej velja princip, da je vse tisto dovoljeno, kar je v korist zastopanim. Vesten poslanec pozabil bode na privatne svoje pomisljaje [= pomisleke], samo če je to v prid njegovim volilcem.« Po tem Svetčevem nauku o politični morali kot različni od »privatne« — za kar pa v vsej tej zadevi ni prav nič šlo! — je Tavčar presodil: »Ako zdaj vprašamo, kaj bi bili naši poslanci dosegli, če bi bili ostali doma, moram odgovoriti, da čisto nič!« Nato pa je osvetlil sporno taktično vprašanje še takole: »Mi se le čudimo, zakaj se tisti gospodje, ki niso zadovoljni z vstopom poslancev, niso s tako odločnostjo oglasili takoj spomladi, zakaj uže takrat niso zahrumeli, da naj naši gospodje poslanci odložijo mandate, kakor so nekateri politiki zahtevali. Ali tačas, ko se je narod ravno veselil g. Bleiweisovega odlikovanja, tačas, če se ne motimo, izdal se je ravno od tiste strani, ki zdaj najbolj usta razteza, parola, da naj se o zborovem razpuščenju in o odložitvi mandatov ničesar ne piše, ničesar ne zahteva! Ta čas bi se bilo morda kaj doseglo, zdaj pa... [po toči] ne pomaga nič zvoniti! — To je naše praktično, četudi v nekterih očeh nedosledno stališče!« Končno je Tavčar še uveljavljal okolnost, da bi z izstopom in odložitvijo mandatov slovenski poslanci sprožili volitve za izpraznjena mesta, in zaključil: »Našim gospodom poslancem, ki so vstopili v deželni zbor, mora se dodeliti absolutorij že zategadelj, ker so s tem svojim korakom obvarovali deželo pred nepotrebnim in razvoju politične zavesti [!] škodljivim vznemirjenjem.« Vprašamo se lahko: Koliko so se od teh Tavčarjevih argumentov vsebinsko in po značaju razlikovali Šukljetovi dve leti pozneje, na katere je vrgel Tavčar skupaj s Hribarjem in Zarnikom tisto — kratkotrajno — »radikalno« »anatemo«?

Nekaj dni nato je »Slovenec« (št. 110 z dne 4. oktobra 1881) zaključil polemiko z uvodnikom »Mesec kimovec in Slovenski Narod«, kjer je povzel »Narodovo« pisanje takole: »V št. 216 [Naroda] se neki J. V. trudi dokazati, da kljub lanski izjavi in letošnjemu 14. juliju morajo narodni poslanci v deželni zbor priti ter prikimovati temu, kar so vedno nepostavno imenovali. — Razlogi niso nikogar prepričali (iz prepričanja jih gotovo tudi J. V. ni pisal), a vendar ‚Narod‘ rahlo dvomečemu ‚Slovencu‘ prav dvorljivo [= vljudno] v obraz meče blamažo, preobračanje kozolcev, bedastočo otročjo in kar je takih ljubeznivosti v sobotnem ‚Narodu‘. Enako ljubeznivost pove ‚Soči‘... Take ničle, ubogi pritlikovci se podstopijo velikanskemu ‚Narodu‘ zoper

govoriti! ... Recimo... da bi se bil ‚Slovenec‘, v svoji otročji bedastoči predrznil take razloge proti ‚Narodu‘ navajati, radi bi izza grma opazovali, kako bi ‚Narod‘ ... ‚Slovenca‘ zdelal, da bi za prst zdrave kože na njem ne ostalo. In pritrditi moramo, da bi se nam ‚Slovenec‘ kar nič ne smilil...» Lipe Haderlap, kateremu moramo prisoditi vso to polemiko v »Slovenču«, je prav bistro presojal vse plati tega taktičnega spora in je dobro čutil šibke točke nasprotnikove, tako da moramo kar obžalovati, da je s to »Slovenčevo« številko prenehala njegova polemika; ni izključeno, da se je to zgodilo na intervencijo Karla Kluna, ki je dotlej iz svoje Dolenje vasi pri Ribnici, kamor se je bil umaknil, napadal »narodovce« tudi v dopisih dunajskemu fevdalno-klerikalnemu dnevniku »Vaterland« (= Domovina). Iz Klunovega pisma Bleiweisu z dne 6. oktobra 1881 lahko navedemo tale zanimiv odstavek: »Kaj pa dr. Pokljukar? Prav iznenadila me je novica, da ni on postal Vaš naslednik [na mestu namestnika deželnega glavarja], ampak Grasselli [ki je bil poseben Winklerjev miljenec]. Kaj je temu vzrok? Ni li to zopet čin zavratne politike Vošnjakove? In ne bo [Pokljukar] sedaj spoznal, kako nevarno je z Vošnjakom v en rog trobiti? Jaz sem vošnjakovce malo prijel v ‚Vaterlandu‘. Izvolil sem novo chifro, da bi me takoj ne zavohali. Mislim, da je mnogim že žal, da so šli Vošnjaku in Svetcu na limanice, a lahko bi si bili to sramoto prihranili, deželi pa čudno prikazen, da so njeni poslanci razdvojeni. Vaše dolgoletne izkušnje bi jim bile morale porok biti, da bolj pravo pot hodite kakor pa Vošnjak, ki vedno le gleda, kje bi več novca dobil in več časti pa dobička imel.«

Posebej in na svoj način se je isti »Slovenec« pobavil z »Narodovim« političnomoralnim naukom: »‚Narod‘ piše: ‚Poslanecem se očita, da so se z vstopom izneverili‘ (lanska izjava, letošnji sklep!), ‚ali v politiki to ni tako strogo vzeti kakor v privatnem življenju... v politiki ni moč terjati doslednosti... v politiki se vpraša v prvi vrsti le po uspehu.‘ To menda toliko hoče reči, kakor: Poslanec naj zapre doma v omaro svoje moštvo, božje zapovedi in svojo vest, preden gre v deželni ali državni zbor.« S tem naukom, da v politiki uspeh posvečuje sredstva, se je bavil »Slovenec« še posebej v članku »Ne pohujšujte nam naroda!« A v to smer mu ne kaže slediti. Zaključno navedemo samo še »Slovenčevo« pohvalo ljubljanskemu dopisniku »Soče«, da »dobro piše, ko pravi, da moramo naš politični boj zopet tam pričeti, kjer smo ga ob nastopu Taaffeja pretrgali. Mi moramo skušati, da se toliko okrepimo, da bo vsaka vlada morala našega prijateljstva iskati, ne pa mi njenega. Čemu beračiti za to, kar je našega, pravico terjajmo glasno in možko.« Reči moramo, da nikjer drugje v tej dobi brez

»radikalstva« nismo našli toliko izdelanih radikalnih tendenc, kakor v teh Haderlapovih člankih. Zdi se nam, da tega sicer svojim staroslovenskim zvezam vdanega, a v vsem njegovem habitusu plebejskega časnikarja sploh ne smemo imeti za predstavnika slovenskega meščanstva, saj je bilo to brez vsakega razumevanja za takšen radikalizem. Kolikor so se meščanski politiki nagibali k »radikalnim« gestam, je bilo to vselej v zvezi z okolnostmi, ki so izvirale iz njihovega medsebojnega rivalstva, ne pa iz tako imenovane in slavljene »načelnosti«! Ta jim je bila prav tako tuja kakor politična doslednost!

»Slovenski Narod« se je še dvakrat obregnil ob ljubljanskega dopisnika »Soče«, ki je Tavčarju silno tičal v želodcu in ki je zato moral v »Narodu« (št. 237 z dne 18. oktobra 1881) brati o sebi izlive njegovega srda. Ta hudi nasprotnik je zapisal o njem, da je »nekov ženij, ki se je široko razkoračil v njenih [»Sočinih«] predalih«, »politični pismouk«, ki »mej drugim napada tudi naš list« in »se dela, kakor da je Bog zna kak politik,« toda: »Iz vsake vrste pa se bere nejevolja, da mora politična ta luč v Ljubljani pod mernikom tičati, in da tako politično — dozorel korespondent ni poklican na mesto, na katero bi zavoljo hladne svoje krvi moral poklican biti. Če ‚Sočo‘ veseli, da se jej v njeno gnezdo polagajo jednaka kukovičina jajca, naj ima nedolžno to veselje. Mi se ž njo prepirali ne bomo! O vzrokih, ki vzbujajo mej nami separatizem, bomo morda še spregovorili.« V naslednji notici, ker je to »protigoriško« prasko zaključevala (št. 260 z dne 15. novembra), je Tavčar še bolj vzbesnel: »Goriška ‚Soča‘, ki ima s svojo polemiko proti tržaški ‚Edinosti‘ tako grozno smolo [? te nikakor ni mogoče odkriti!], bi rada tudi z našim listom vsak teden imela malo prepira! Najela si je torej v Ljubljani nekakega hromege proroka, prej ko ne kakega pozabljenega starca ali pa kakega odstavljenega korektorja, ki se zdaj teden za tednom oglašča v ‚Soči‘ ter jej polni predale s političnimi plevami in jo pita z osatom polomljenih [?] in nelogičnih [?] svojih fraz. Mi ‚Soči‘ k akviziciji te ljubljanske svetilnice čestitamo. Ali takih otročarij in bedarij, kakor se bero v zadnjem korespondenci glede smrti V. Eržena, bi pa — ‚Soča‘ ne smela sprejemati v svoje predale. Sicer pa počenajte, kar hočete! Če vas goriški rodoljubi s potrpežljivostjo prenašajo, čemu naj bi mi godrnjali?« V »Narodovem« uredništvu očitno niso vedeli, kdo jim žge podplate v »Soči«. Zanj je skušal izvedeti to skrivnost od Podgornika Levec, a je v njegovem pismu z dne 18. novembra 1881 bral le: »Naj si bo ljubljanski dopisnik kdor si bodi — tako bi ga ne smeli obdelovati zaradi dopisov v ‚Soči‘.« V zadnjem dopisu te »serije« (Soča št. 46 z dne 11. novembra 1881) je bil dopisnik poročal o zasedanju kranj-

skega deželnega zbora, povprašal »Kaj so slovenski poslanci dosegli s svojim oportunizmom?«, silno ostro napadal obrtniško akcijo v Ljubljani — tisto, ki sta jo vodila v prvi vrsti Regali in France Železnikar, katerega je posebej napadel kot »moža, ki je odobral umor ruskega carja Aleksandra II.« — in se je končno obregnil ob »Narod«, češ da ni bil pravičen umrlemu študentu-pravniku Viktorju Erženu z opombo, da je o njem gojil »najboljše upe«, medtem ko je ta plodni prevajalec »pisal tako lepo in čisto naš jezik, o katerem mnogi izmed naših mladeničev, ki se tudi prištevajo med pisatelje, nimajo pojma.« in je zato »Narodovo« omalovaževalno pisanje o njem »ravno tako brez-taktno, kakor to, če se našemu dopisniku očita kukovnost [pač: strahopetnost] od take strani, kjer se je zadnje čase kukovnost najbolj gojila«.

Med obema v prejšnjem odstavku navedenima Tavčarjevima napadoma na »Sočo« pa je objavil »Slovenski Narod« Tavčarjev uvodnik (št. 248 z dne 30. oktobra 1881) z zadnjo enunciacijo tega lista o spornem taktičnem vprašanju: »Vstop narodnih poslancev v deželni zbor se še vedno diskutira. Tista otročja kritika o političnem tem činu, katera je segala v nelogičnej [?] temoti tako daleč, da se je dokazovalo, da so naši poslanci s svojim vstopom pohujšali in v smrten greh zapleli narod slovenski, ta otročja [!] kritika je ponehala, ker take neresnosti niti pri najnajtejšem občinstvu prodreti ne morejo.« Po tej — s tako krepkimi besedami izraženi — obsodbi nasprotnega stališča prav tistega Bleiweisa, ki ga je Tavčar dve leti pozneje prav zaradi tega stališča tako koval v zvezde, pa je mož skušal utemeljiti nujnost vstopa slovenskih poslancev v deželni zbor z novim argumentom, zaradi katerega je sploh napisal ta uvodnik: Če se slovenski poslanci ne bi udeležili zasedanja deželnega zbora, ne bi bilo slovenskih predstavnikov v »odboru za proslavo 600-letnega združenja Kranjske z Avstrijo« niti v deputaciji, ki naj bi šla »v imenu dežele na najvišji dvor«; iz tega pa bi se lahko »sklepalo, da se v Kranjskeji samo Nemci veselé dežele združenja z Avstrijo, in da Slovenci v neoljalnej brez-taktnosti niti na carski dvor niso hoteli priti, da bi visokemu vladarju izrazili svojo radost nad historičnim činom... pred 600 leti«. Kajpak je bilo to Tavčarjevo dopovedovanje brez slehernega smisla, kajti v primeru, da bi se tudi drugi slovenski poslanci po zgledu dr. Janeza Bleiweisa, Karla Kluna in Primoža Pakiža zasedanja deželnega zbora ne bili udeležili, bi Taaffejeva vlada nujno morala in znala poskrbeti, da bi se na kak drug način sestavila reprezentativna deputacija slovenskih in nemško-nemškutarških predstavnikov s Kranjskega »na najvišji dvor«, kakor tudi takšen odbor za znamenito proslavo — če

ne bi šlo drugače, pač tudi z razpustom deželnega zbora — ki ga je poldrugo leto nato, malo pred to proslavo tudi res razpustila!

Da bi bil »Bleiweis z galerije opazoval zasedanje«, tega v časnikih nismo našli, niti v »Novicah« njegove ocene, »da so šli slovenski poslanci v zbor zgolj zato, da so delali ovacije deželnemu predsedniku«. Pač pa so »Novice« povprašale (list 43 z dne 26. oktobra 1881, str. 348), »bodo li naši narodni poslanci tudi še prihodnje leto skazali gospodu ministru ljubav, da gredo v deželni zbor?«, in same odgovorile: »Nadejamo se od njihovega rodoljubja, da ne. Zadostovala bo menda letošnja izkušnja.« V naslednji številki (list 44 z dne 2. novembra 1881, str. 354) pa so se »Novice« malo več pobavile z vprašanjem: »Ker sta se Bleiweis in Klun [nemara Pakiž ni bil vse zasedanje odsoten?] skupne izjave narodnih poslancev od 8. junija 1880 in pa soglasnega sklepa od 14. julija 1881, da ne gredo več v sedanji deželni zbor z nepostavno skrpano večino in so zato za razpust tega zbora ministra Taaffeja prosili, konsekventno držala in nista šla v zbor, ostali poslanci pa so se uklonili oportuniteti in šli v reduto [kjer je deželni zbor zasedal] in Bog vedi kaj pričakovali, so .Novice' po končanem zboru... vprašale, koliko se je doseglo v tem zboru? To vprašanje je pa nekega -r- (to je Tavčarja) v .Slovenskem Narodu' iz nasprotnega tabora tako zbodlo, da je v 248. listu napisal kar celo stran časnika z večkratnim poudarkom, da to vprašanje ni bilo potrebno... Ves -r-[ov] članek boleha na tisti metodi, po kateri se za vsako pravdo advokat najde, ki jo zagovarja.« Tu se je nekoliko nejasno in neučinkovito ozrl na novi Tavčarjev argument: »Ko bi bila deželna slovesnost prihodnje leto poseben povod vstopu narodnih poslancev v deželni zbor, bili bi oni s svojim predlogom gotovo hiteli, da ne bi jih bili nasprotniki prehiteli.« V zaključku je pisec poudaril jedro Bleiweisovega in »Slovenčevega« »radikalizma« takole: »Naše vprašanje: Ali so poslanci z vstopom v zbor, za katerega razpust so peticionirali, kaj dosegli, meri pa dlje... namreč v to, da so ministra Taaffeja uverili, da razpust deželnega zbora ni bil resna zahteva, nego le gola demonstracija, katero minister brez vse zamere Slovencev lahko ‚ad acta‘ dene. In taka, kakor se je zgodila z odrečenim razpustom, zgodi se lahko z vsako drugo še tako upravičeno zahtevo ‚dobrovoljnih‘ Slovencev.«

Še tisti mesec je Bleiweis umrl in so »Novice« prešle v Poklukarjeve roke. Gotovo pa ni bil Poklukar tisti, ki je spisal »Politični pregled leta 1881« (list 52 z dne 28. decembra 1881, str. 419) in v njem o Slovencih tole: »Kar naravnost moramo reči, da nas pokonci drži dozdej še zmiraj le upanje... je še vse pri starem, kakor je bilo s pričetkom leta... Še edinega, česar so pričakovali ne le Kranjci,

ampak vseh slovenskih pokrajin Slovenci, nam Taaffe ni storil, namreč tega, da bi bil razpustil nepostavno voljeni kranjski deželni zbor, kar so vsi narodni kranjski poslanci zahtevali. O tem, da so šli potem še v ta zbor, ne moremo govoriti, ker to je maroga, ki — pa naj bo. Storili so to Taaffeju na ljubo in mi vsaj upamo, da tega ne bo pozabil.« Potem pa »vse pozabljeno je bilo«! Ne prav vse — saj smo videli, da sta se te »maroge« spominjala in zavedala prav kot madeža — dr. Valentin Zarnik in dr. Ivan Tavčar, ko sta obžalovala, da se nista predstavila svojemu narodu kot »radikalca« že pod Bleiweisovim praporom; če bi bila namreč to storila, bi bila imela tolikšno prednost pri prevzemanju Jurčičevega in Bleiweisovega nasledstva kajpada poleg Kluna — da ju ne bi bil mogel potisniti v stran dve leti pozneje nepridiprav Šuklje!

Taktično prasko v jeseni 1881 si je veljalo ogledati od blizu zaradi tega, ker se ob dotiku z njo kar sesuje legenda, kakor da se je šel Šuklje lotil podiranja nekega radikalizma, ki ga pa nikjer več ni bilo, odkar je Haderlap umolknil, legenda, ki se je spletla okrog spopada med »elastiki« in tako imenovanimi »narodnimi radikali« dve leti pozneje — ne zaradi Prijateljevih prav dobro odmerjenih ocen, ampak bolj mimo njih in deloma celo proti njim — v Prijateljevi »šoli«, tista tako sprejemljiva, a vendarle hudo šepava legenda o »pridnem Janezku« — »narodnem radikalcu«, ki da je visoko držal slovenski prapor proti »sovražnemu« Winklerjevemu vetru, in »porednem Mihcu« — »elastikarju«, ki da je bodisi iz golega koristoljubja ali pa povrh še zanalašč obrnil plašč po Winklerjevi sapi in se šel neko — baje dotlej neznano! — »vladno« politiko! Tista prva taktična praska, ki smo si jo ogledali, in poznejši toliko hujši — vendar pa le kratkotrajni — spopad, pričata oba, da predstavniki slovenskega meščanstva niso vedeli kaj početi s kakšno »radikalno« ali — pravilneje — nevladno politiko; obakrat je bila velika večina deželnozborskih narodnih poslancev za — oportunitetno politiko, prvič proti Bleiweisu, drugič proti Zarniku, ki pa sta tudi oba bila, če ju vzamemo v celoti, izvajalca te iste politike svojega razreda!